

ПЕДАГОГІЧНИЙ ВПЛИВ ФОРМ, МЕТОДІВ І ПРИЙОМІВ НА ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Сучасний етап розвитку екологічної освіти відображає новий соціальний заказ: формувати у школярів здатність проектувати свою життєдіяльність на основі ідей сталого розвитку, з врахуванням її економічних, соціальних і екологічних наслідків для стану оточуючого середовища, здоров'я людей і безпеки життєдіяльності, що потребує переорієнтації основної уваги із забезпечення знань на опрацювання проблем та знаходження важливих рішень [7].

На думку багатьох дослідників [2, 4, 6], ефективніше розв'язувати загальнонавчальні і загальнокультурні завдання екологічної освіти в інтересах сталого розвитку, спрямовані на досягнення загальнокультурного діяльнісного результату, дозволило б введення у вимоги до результатів загальної освіти екологічної компетентності.

Формуванню екологічної компетентності громадян приділяється увага у всіх документах освіти сталого розвитку, десятиріччя якої проголошено ООН у 2005-2014 роках. Саме відповідальне прийняття рішень у життєвих ситуаціях, регламентуючи власні потреби, є особистим внеском кожного у збалансований розвиток суспільства.

Екологічну компетентність визначають як здатність особистості приймати рішення і діяти у життєвих ситуаціях так, щоб наносити довікільлю меншої шкоди [9, 10]. Отже, за допомогою поняття «компетентність» акцентується увага на предметно-дієвому компоненті, що передбачає оволодіння комплексною процедурою застосування знань і вмінь для розв'язання актуальних, зокрема екологічних знань. Компетентність інтегрує внутрішні і зовнішні компоненти поведінки, відображаючи не лише знання про те, як діяти, а й конкретні вміння застосовувати це знання у певній ситуації. Формування компетентності орієнтує на вироблення власних моделей поведінки в різних

ситуаціях, їхню авторську апробацію, адаптацію до ціннісних орієнтацій особистості.

Серед шкільних предметів, які мають важливе значення у набутті школярами екологічної компетентності, виділяється географія, оскільки її зміст сприяє формуванню не тільки гуманістичного світогляду, виховання патріотизму і любові до Батьківщини, але й умінь та навичок орієнтації і соціально відповідальної поведінки в довкіллі.

Однією з головних умов успішного формування екологічної компетентності учнів виступає застосування форм, методів і прийомів педагогічного впливу, що включають експеримент і пошук, розвивають аналітичні та інтелектуальні вміння, здатність критично осмислювати явища, інформацію та досвід, знаходити і обґрунтовувати варіанти вирішення життєвих ситуацій. До таких методів належать інтерактивні тренінги, творчі проекти, ділові ігри тощо.

Усвідомленню причинно-наслідкових зв'язків у природі, формуванню уявлення про майбутнє, мотивації бережливого ставлення до природи та усвідомленню своєї єдності зі світом природи сприяє застосування еколого-психологічного тренінгу. Тренінги належать до активних форм навчання, що спонукають до інтелектуальної активності особистості. Тренінг створює безліч варіантів розв'язання обраної екологічної проблеми, а сам процес навчання робить цікавим і необтяжливим. Колонькова О.О. пропонує тренінг «Ми – люди Землі», який передбачає почергове перевтілення учнів на «людей минулого», «сучасних людей», «людей майбутнього». Представники різних історично-часових вимірів намагаються описати екологічні проблеми, характерні для свого часу, що дає можливість старшокласникам простежити історичні тенденції в розвитку характеру взаємодії людини з природою. У тренінгу старшокласники з'ясовують глобальні, регіональні й локальні екологічні проблеми та можливості їх запобігання. Оскільки ці проблеми, а також локальні порушення в природі виникають унаслідок протиріч у взаємодії

людини зі світом природи, наступним етапом педагогічного впливу на старшокласників є виявлення цих протиріч.

Тренінг на виявлення протиріч ставлення до природи складається з двох вправ. Учні з'ясовують ті об'єкти природи, без яких вони не змогли б жити, і відслідковують протиріччя, що заважають їм ставитися до цих об'єктів бережливо. Фіксація протиріч сприяє їхньому глибшому усвідомленню, переосмисленню[9].

Важливе значення у формуванні екологічної компетентності старшокласників має метод проектів. Способи діяльності, необхідні для розв'язання проектного завдання, покладеного в основу методу проектів, включають всі етапи циклу пізнання, задіюючи інтелектуальні, емоційні, мотиваційно-вольові, ціннісні, комунікативні, організаційні якості особистості. Вони розвивають пошукове, критичне, прогностичне, аксіологічне та над предметне мислення. Проектні завдання виходять за межі окремих наук (навчальних предметів) в інтегровану природничо-науково-гуманітарно-технічну сферу, охоплюючи природне і соціальне в їх єдності, виходять в над предметну, системну і комплексну екологічну проблематику [6].

У педагогічній практиці розрізняють такі типи проектів: дослідницькі; творчі; ігрові; інформаційні[8]. У процесі виховання екологічної компетентності старшокласників перевага надається творчим і дослідницьким проектам, як таким, що найбільше спонукають особистісний розвиток учнів старшого шкільного віку.

Екологічні проекти спрямовані на подолання суперечностей у взаємодії з природою, що здебільшого викликані економічною і політичною нестабільністю, життєвими стереотипами, владою щоденних звичок у ставленні до природи. Знайти шляхи вирішення екологічної проблеми, яка є найбільш актуальною саме для нього, а також виробити свій особистий творчий підхід щодо розв'язання цієї проблеми дозволить проект «Покращення екологічного стану місцевості» .

Стимулювати інтерес учнів до вирішення екологічних проблем та усвідомити ланцюг забруднень навколишнього середовища у процесі певної виробничої діяльності допоможе проект «Екологічно безпечне виробництво». Він являє собою дослідження особливостей та етапів виробничої діяльності, можливих альтернативних рішень у розв'язанні проблем екологічної безпеки підприємства.

Багаточисельні психолого – педагогічні дослідження наголошують на використанні методу ігор в екологічній освіті. Їх застосування дозволяє розвивати творчі здібності, самостійність суджень, вмінь вести наукову дискусію, викликає зацікавленість до сучасних екологічних проблем, створює можливість брати участь в дослідженні перспективних шляхів рішень, що є невід'ємною складовою екологічної компетентності.

Визначити ймовірні екологічні наслідки будівництва уявного підприємства порівняно з бажаним і допустимим станами середовища життя людей дозволить організація гри «Екологічна експертиза проекту підприємства». Експертиза включає оцінку тривалого впливу підприємства на природні ресурси, природні умови, чинники подальшого розвитку господарства й умови життя людей, звичайно в межах локальної ділянки місцевості. В ідеалі зазначена оцінка повинна базуватися на сукупності екологічних нормативів.

Пропонована ділова гра не тільки дозволяє учням ознайомитися з поняттям «екологічна експертиза», але й на практиці побувати в ролі експерта. Крім того, школярам надається можливість продемонструвати свої картографічні вміння й навички, яких вони набули в середній школі. Як один з варіантів можна запропонувати учням обґрунтувати будівництво ГЕС. Клас об'єднується в групи «спеціалістів» гідротехніків, геологів, кліматологів, економістів, екологів. Кожна група отримує конкретне завдання по оцінці природних умов і ресурсів зони затоплення. В роботі також передбачається вияв негативних наслідків впливу людини на природу[1].

Учням пропонується проблемне питання «Розв'язання проблеми забезпечення електроенергією регіону». Які шляхи розв'язання проблеми можуть запропонувати учні?

Ще одним варіантом для даної гри може бути наступна ситуація: хімічний концерн хоче побудувати новий завод із виробництва пестицидів. Найбільш привабливим для концерну виявився район, представлений на топографічній карті. Для реалізації будівництва проект подають на незалежну еколого-географічну експертизу.

Моделювання умов, за яких учасникам необхідно самостійно знайти способи вирішення екологічних проблем і аргументовано захистити свою позицію створює командна ділова гра «Патентне бюро». Учасникам пропонується винайти й запатентувати способи захисту природи від різних негативних впливів. Гра дає можливість кожному не тільки активізувати свої знання, але виявити творчі здібності, конструктивні навички, особистісне ставлення до екологічних проблем [5].

Зазначені методи можуть успішно застосовуватися у формуванні екологічної компетентності старшокласників, оскільки сприяють усвідомленню учнями особистої ролі у збереженні довкілля, вирішенню суперечностей взаємодії з природою, особистому зростанню, спонукають до природобезпечної поведінки.

Список використаних джерел:

1. Васильев С.В. Экологическое обучение и воспитание в системе школьного географического образования : Монография / С.В. Васильев, В.П. Соломин. – С-Петербург, 2006.

2. Ермаков Д. С., Сураvegина И. Т. Экологическое образование: от изучения экологии к решению экологических проблем / С. Д. Ермаков, И. Т. Сураvegина – Новомосковськ : НФ УРАО, 2005. – 140 с.

3. Захлебный А. Н., Дзятковская Е. Н. Развитие общего экологического образования в России на современном этапе / А. Н. Захлебный, Е. Н. Дзятковская // Россия в окружающем мире – 2008. Устойчивое развитие :

экология, политика, экономика : Аналитический ежегодник / отв. ред. Н. Н. Марфенин; под. общей редакцией Н. Н. Марфенина, С. А. Степанова. – М. : Изд-во МНЭПУ, 2008. – С. 144–170.

4. Захлебный А.Н., Дзятковская Е.Н. Экологическая компетенция – новый планируемый результат экологического образования // Экологическое образование : до школы, в школе, вне школы. – 2007. №3. – с.3-8.

5. Інтерактивні форми навчання // Краєзнавство. Географія. Туризм.-2007, №6-7.

6. Либеров А.Ю. Экодидактика: экосистемная методология проектирования обучения. Практико-ориентированная монография. / А. Ю. Либеров – М. : Институт экономических стратегий, 2007. – 108 с.

7. Стратегія ЄЕК ООН з освіти в інтересах збалансованого розвитку. Бібліотека Всеукраїнської екологічної ліги. Серія «Екологічна освіта і виховання».К.: «Аспект – Поліграф». – 2006. - №3. – 40 с.

8. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості : у межах і за межами буденності. – К. : Либідь, 2003. – 376 с.

9. Формування екологічної компетентності школярів: наук.-метод. посібник / Н.А. Пустовіт, О.Л. Пруцакова, Л.Д. Руденко, О.О. Колонькова. – К.: «Педагогічна думка», 2008. – 64 с.

10. Шмалей С. В. Екологічна особистість. Монографія / С. В. Шмалей – К. : Бібліотека офіційних документів, 1999. – 232 с